
EUSKALERRIA EDESTI GIOIA (VII)

BI BALE-ONTZI EZAGUNAK

"San Nicolas" eta "San Juan"

Bi bale-ontzi oien berri zeatzak: bat. "San Nicolas". Joan de Espilla debarra zan bere kapitana: Terranoba'rako bidea bete zuen 1564 urtean. Eta, bestea, "San Joan". Portu bere kapitana, Labrador' en (Kanada) ondoratuta gelditu zan 1565'an, urte bete beranduago.

"San Nicolas"

Bilbao'ko astilleroetan egin zuten. Landaverde zan nagusia eta Joan de Espilla kapitana. Nagusia eta kapitana desberdiñak ziralako paperetan idatzi zituzten arremanak, tratoak. 475 toneladako bale-ontzia zan, 72 gizaseme barruan.

Iru mastako galeoia zan. Sei kañoi aundi eta ama-bi txiki zitun; bederatzi alde bakoitzeko (arkabuzak ere bai), bi kintal polborarekin; bi dozena ballesta bakoitza amabi azkonekin eta eunka bestelako bur-nizko armak.

Espilla'k barkua bere mende Portugalete'n artu zuen. Nagusiak sei aukeratu zitun: maixua, kontra-maixua, arotza, kalafatea, mariñel bat eta zaindari bat. Ogeta lau kapitanak aukeratuak ziran Lekeitio eta Deba'n. Beste berrogeita lau bear zitun oraindik eta oien billa Getari'ra gerturatu zan. Eta, andik irtzen zuen Terranoba'rako.

Joan-etorria egiteko gauza asko bear ziran ontzi-barruan: masta, aingura, belak, soka ugariak, txalupak bakoitza bere tresna guziekin, amoko edo istupa (estopa: Calatayud'ekoa zan onena), pikea ontzia istupateko eta abar. Ontzia istupatu bear zan azpitik, aldamenetatik eta gañetik itxasora irten baiño lenago. Gero an barriro egin bear zan onuntz etorri

aurretik. Pike eta amokoakin batera, lan oien osagarirako, animalien kintal koipe bat ere bearrezkoa zan.

Arrantzarako tresnak ziran bearrezkoenak: txalopetatik asi eta arpoi, xabolin, estatxa eta abar. Labeak egiteko bear ziran gaiak, zer esanik ez: arriak, buztina, tellak, galdarak... Koipeak ebagitzeko bear ziran aizkora, aizto, tiña, barrika eta egur-ikatza labeak pizteko.

Janak eta edanak: ogi-galletak, aragia, zeziña, urdaia, babak... Ardo, sagardo, txakoliña, pattarra... Ez dakigu zeatz-meatz zertzuk eraman zitun gai aue-tatik San Nicolas barkuak; baña, egun aietan Doniane Loitzun'etik irtendako 140 toneladako ontziak (40 gizaseme barruan) zertzuk eraman zitun bai, badakigu. Ona zeintzuk: 20 tonelada ardo, 120 kintal galleta, 10 kintal urdai, bi kintal t'erdi olio, 22 binagre barrika, 120 libra kandela, barrika bat baba, beste bi barrika ale eta bituallakin...

1770'garren urtean berreun toneladara iristen ez ziran barkuak, ona zertzuk eramaten zituzten Marinako Agintariak ziotenez: 230 kintal galleta, 60 sagardo barrika, 12 ardo barrika, 12 barrika baba, bakallau sikua eta sardiña zaarrak... Orretzaz gañera mariñel bakoitzak eramaten zuen urdaiazpikoa, gazta eta pattarra jantziak gordetzeko zeuzkaten kutxatilletan. Bota luzeak ere eramaten zituzten larruzko jantziekin, toki otz aietan lan egiteko modukoak...

Lau barkuen berri badakigu edateko zer eramaten zuten: 1681'urteko lau barkuak auek ziran: San Pedro, Na. Sra. de Aranzazu, Na. Sra. de Begoña eta San Juan; edana, gizon bakoitzentzako 2 barrika t'erdi sagardo, lau gizonentzat txakolin barrika bat eta gañera edatekoa beste toki batetik ere ekarri ornen zuten. Zer edari? Ardo'? Pattarra? Egarriz ez ziran

iltzen. San Nicolas geure barkua, Bilbo'n armatu zuten, armadorea, bertakoa zan da.

Segurantzirik gabe ez zegoen orrelako ibillaldi luzerik asi eta orixe egin zuten Terranoba'ra irten aurretik. Eta negua amaitzearekin batera irten zuten Getaria'tik Kanada'ra. Etsairik gabe eta eguraldi onarekin eldu ziran Akadia eta Terranoba arteko pasadizora. Aurrerago aukeratu zuten ondartzat bat; mollak egin, labeak eta txabolak jaso eta indioekin azoka bat antolatu: kastor-larruak sagardo, aizkora, aizto eta ogiaren truke... eta balearen ondoren ekin...

Atak badoaz egaka egoalderuntz, 1195 barrika egokituta daude iru ganbaratan; kalafateak istupatu du berriro ontzia azpitik, aldamenetatik eta goitik... Agur, Kanada; agur, indio lagunak; agur eta datorren udaberrirarte...

Bilbo'ra eldu dira eta egin dute barriken banatzea. Badaukagu 1566'garreko dokumentu bat eta San Nicolas'es barriken banaketa onela egin zan: 1195 barriketatik irutik bat arrantzaleentzako, 398 barrika; nagusiarentzat laurdena, 298 1/2 eta beste amabi aurretik jasoak, danetara 509 1/2.

Ibillaldiaren soldata danentzako berdiña zan: 5 barrika, 200 kilokoak: danetara, 1.000 kilo.

Orretzaz gañera abantallak eta sariak banatzen ziran. Geienak armadorearen bizkarretik. Ona urte orretan zer sari jaso zituzten armadorearen eskutik:

- Kristobal Txanez, oriotar arpoilariari	10 barrika
- Domingo Zarraondo, zarauztar arpoilariari	10 barrika
- Domingo Sebi, getariar arpoilariari	10 barrika
- Juan Lpz. Murgurizar, ondarrutar arpoilariari	10 barrika
- Juan Arana, getariar arpoilariari	5 barrika
- Juanes Lersundi, zarauztar arpoilariari	2 barrika
- Gaspar Elgueta, ondarrutar pilotuari	20 barrika
- (eta beste lan batzuegaitik)	7 1/2 barrika
- S. Juan de Gorostizu, laguntzailleari	1 barrika
- Domingo Mallona eta bere laguntzailleari	3 1/2 barrika

- Ramon, Baiona'ko barrilleruari	4 1/2 barrika
- Joannes de Aranza, Getariar barrilleruari	3 1/2 barrika
- Domingo, barrilleruari	2 1/2 barrika
- Agustin, barrilleruari	2 1/2 barrika
- Juan, Baiona'ko barrilleruari	4 1/2 barrika
- Txo, guztientzako	8 1/3 barrika
- Kapitanari	15 barrika

Emen agertzen dira 6 arpoilari eta 6 barrilleru.

Arpoilariak 4'k egiten zuten lana batera. Beste biak errepuestorako ziran. Orregaitik irabazten zuten gutxiago: bale gutxiago arrapatzen zutelako. Baña, barrilleruak zergaitik diferentzi ori? Baiona'ko biak, maixuak dirudite.

Armadoreak 113 1/3 barrika banatzen ditu eta beretzako gordetzen ditu 396 2/3 barrika.

Nagusiak sei gizon aukeratu zitun, eta seirentzako ditu abantailak:

- Kapitanari	10 barrika
- Kontrainaixuari	5 barrika
- Arotzari	3 1/3 barrika
- Zaindariari	2 1/2 barrika
- Kalafateari	2 1/2 barrika
- Kañoi serbitzariari	2 1/2 barrika

Nagusiak 25 5/6 barrika banatu zitun eta beretzako gorde zitunak 272 2/3 barrika. Dirutza aundiak ziran bale-arrantzan erabiltzen zirenak. Aizkeneko gizonak ere milla kilo (5 barrika) erabazten zitun, abantallak alde batera utzita.

Oraindik orain arkitu duten San Juan barkua aztertzen ari diran Kanada'ko jakintsuek diotenez, barika bat oraingo dirutan ipiñi ezker, 700.000 pezetatik 1.050.000'ra zuen prezioa. Ori barrika bakar batek. Gutxienaz 5 irabazten zitun bakoitzak eta abantailak aparte.

Baña, bale bakoitzak 250 bizar zituen (ballenak) eta ainbeste barrika betetzeko baleak ere ugari izango ziran; baña, bizarren konturik ez dakarte. Badegu, ordea, beste ontzi txikigoaren banaketa. Onela dio: Matin Goyangos ontzia, "Filibote" izenekoa, txikiagoa zan San Nicolas baiño eta 206 barrika besterik ez zuen ekarri. Banaketa egiten dutenean, bizarrak ere

aitatzen ditu: Kapitanari, 28 barrika eta 200 bizar; pilloturari, 14 barrika eta 40 bizar; maixuari, 8 barrika eta 16 bizar... eta abar. Beraz, ekartzen zituzten.

Beste ontzi batek, Le Saint Sprit, Joannis Sopite kapitana, 200 barrika ekarri zitun Terranoba'tik, iru bale t'erdi il zituzten eta bale oietatik 80 kintal bizar ekarri zituzten. Neurri orretara, San Nicolas'ek 1995 barrika betetzeko 36 bale il bear zituzten eta 480 kintal bizar ekarri... Baña, ori suposizio bat besterik ez da. Ez bait degu bizar oien berririk. Arrisku aundiak eta dirutza aundiak. Jende gaztea prest joateko.

Arrisku aundiak ustegabeen

Belanger, Kanada'ko istorigilleak dionez, bere liburuaren, 144 orrialdean, 1577, gure bi barku auen joan-etorria baño amabi urte beranduago, Gipuzkoa'ko barku-talde osoa izotzetan preso artuak izan ziran. Bale eta bakallau ontziak, eta 540 gizon il ziran. Aien artetik 17 zarauztarrak. Barku-pilloa galdu, giza-sume gazteak galdu eta bildurra sartu barruan... Oraingo Labrador'eko ikerketan 125 ildako topa dabez illerri batean. Gazteak: 20 urtetik 40'ra bitartekoak.

Alaz ere irabaziak gizonaren biotza tentatzekoak ziran. San Nicolas ontziak 5 barrika soldata bezela jaso zuen bakoitzak. Barrika batek 700.000'dik 1.050.000'ra pezeta balio zuen. Boztek, 3.500.000'tik 5.000.000'ra. Diru asko zortzi illebetetan irabasteko. Orretzaz gaiñera datoz abantailak: lau arpoilariak bakoitzak 10 barrika sari: 7.000.000'tik 10.500.000 pezetara sari. Kapitanak, berriz, beste orrenbeste: 20 barrikatik gora...

Izotzak dakarren eriotza; Felipe II'ak emandako agindua; baleontziak "La armada invencible"rako bear zitula; Igalaterra eta Frantzia'ko politika, lunaren jabe egin indioen bizkarretik eta euskaldunak andik kanpora bota kañoi-tiroka; euskaldunen aotik balea arrapatzen eta urtutzen ikasi, konpañi aundiak jaso, eta indar geiago euskaldunak baztartzeko...

San Juan bale-barku ondoratua

Pasai'tik irten zuen Labrador'era eta udazkenean, 1.000 barrika koipe barruan zituztela, aize-bolara

batek, amarrak eten, aurreko aitzen aurka jo, eta ondoratu. 1565'aren udazkena. Ur-azpian egon da lareun urtez, 1978'an billatu zuten arte, Red Bay deritzan parajea; gure aurrekoek Gran Baya deitzen zioten leku arreri.

Nundik nora aurkitu zuten ontzi ori?

Selma Huxley ibilli zan ibilli liburutegietan euskaldunen aztarna-billa eta aizkenerako Oñati'ko unibersidadera jo zuen, artxibora. Euskaldunek ez degu idaztirik uzten baldin bitartean eztabaida ez ba'dago. Eta ango paperetan San Joan'en kapitan Portu'ren eta Ramos Arrieta eta Borja jabearen arteko burruka agertzen da. Nagusiak erruak kapitanari botatzen dizkio. Kapitanak bere buruaren garbitasuna egiten du. Eta ori egitean, esaten digu nun zegoen izugarritzko Ifar-aize-bolada sortu zanean; amarrak eten eta ontzia aitzen kontra bota zuenean. Golpeakin ontzia lertu egin zan eta ondoratu. Gizonak eta barrika pillo bat salbatu zituzten baña, barrika talde bat eta ontzia ondoratu.

Selma'k eskatu zion Kanada'ko Gobernuari ikerketak egiteko toki aretan eta antxen topa zuten, erditik irikita, bixigua parrillan bezela, oztzia eta zenbait gauza xeeak ere bai. Amar metrora edo dago ur-azpian.

Inguru aretan labeak ere aurkitu dituzte lau edo bost; baleontziak dauden tokietan labeak ere bearrezkoak dira. Baña, ontziaren egurren artean gauza zeeagoak ere agertu dira: burnizko arpoi bat M señaleakin (Euskalerra'n galdetu dute eta erantzun diete M ori Mondragoi'ko produktoa dala) eta bi metroko maki-lla eldu-leku eta 160 metroko soka luzea; matxete bat, 41 zentimetro luze eta 4 1/2 zabal; aizkora bat, 18,30 zmt. luze eta 8 1/2 zabal; ballesta baten zatiak; errosario baten 15 ale beltzak; artillezko erroa zatiak; kutxa baten giltzatxo bat (mariñelak eramaten zituzten kutxatxoak gaztaia, urdaiazpikoa, pattarra eta jantziak eramateko)...

Barrika duelak ere agertu dira, aritzezkoak; lotzeko ez zuten burnirik erabiltzen, lan ori unen txotxe-kin egiten zuten eta urren adar asko an daude; barrikak, upelak, an bertan egiten zituzten emendik eramandako materialakin (San Nicolas baleontziak sei tonelero zitun; barrikak armatzen lana danentzako) eta artarako bear ziran opatxur (azuela), plankai edo

aasa (cuchilla de cepillar) eta beste lanabesak, guztiak daude ondoratutako San Juan ontzian.

Euskalerritik eramandako tellak edonun sakabana-tuta daude; angoek esaten dutenez, soroetan tella geiago dago azak eta patatak baño. Lur aietan ez dago buztiñik eta ez dute tellarik ezagutzen emendik eramandakotik aparte, Zeramikako (mayólica) jarra bat bi belarriekin 10 zentimetro luze eta fuente polit bat. Kristalezko kopa oso fiña, 15 zentimetro luze, arrautza-azala bezin meea. Arriak ere badaude, emengoak; labeak ereikitze eta gero, barrikak gelditze era-billiak bodegetan.

Txanel osoa ere bai, bale-arrentzarako erabiltzen zutenetako. Orretzaz gañera itxas-orratza, eta bere ontzia; arilkai bat aria biltzeko edo, ontziaren ibiltasuna neurtzeko; arezko erlojuaren bastidore bat, izarren mogimentua neurtzeko "astrolabio" bat (gaurko sextantearen aurrekoa) eta bale-ontzi baten irudia aiztoaren muturrekin egiña aga batean... Sas-kitxo baten makallau gazitua ere topa dute, aizto baten arrastoeekin, jaten zuten señaleara. Bear ba'da, bale-koipeekin batera ekarri ere ekarriko zuten makallaua.

Ontziaren olen irudi berdiñak atera dituzte eta oiekin beste ontzi txikiagoa, proporziñoan berdiña, egin dute... Ontzia ez zan gauza bitxia, lanerako egiña baik. Lanerako egokia eta artarako bear ziranak, bazitun egoki ipiñiak... Barku osoak egitura miresgarria

erakusten digu; ordu artarako oso aurreratua... eta laboratorio izugarria barkugintza ikusteko...

Terranoba eta Labrador Pasaia'tik urruti daude; bitartean badaude 3.700 kilometro eta bela-ontziekin egiteko ez dira gutxi. Urruti egon arren, Colon'ek Amerika arkitu eta andik amabi urtera euskaldunek bazuten Kanada'n arrantza-industria sendoa... Ez ziran lo egon; eragozpenak ez ziran txikiak eta zailtasunak edonundik zetorzkien: gatzik ez zegoen Euskalerrian eta Cadiz'era joan bear billa; istipua Calatayud'etik ekarri bear eta pikea bera atzerritik.

Baña ez zituzten ezerk ikaritzen; Red Bay, 300 biztanle eskasakin an zegoen Jainkoak dakien tokietan eta, alaz ere, udaberrian 900 arrantzale euskaldunek uraxe artzen zuten bizileku udazkenerarte... Koipeak balio aundia zeukan argitarako, makinak leguntzeko, botikak egiteko... eta abarretako. Bizarrak ere ba'ziran koipearekin batera; makallauak itxasoa estaltzen zuen eta arpoilari onak dirutza aundia irabazten zuen. Barku onen aztergilleak diotenez, arpoilariak gizon fuerteak ziran eta guztiak ziran ausartak, asko gelditzen bait ziran betirako erbestean, etxeko sepulturarik gabe eta zenbaitetan etxekoek nun lurperatuta zeuden sekulan jakin gabe...

Bi barku ezagun auek asko eta zeatzak ematen dizkigute gizon ausarta auen epopeiari buruz. Etxeberri lapuditar medikuak bale-arrantzaleai buruz ziona: "Biziaren gatik arriskatzen degu bizia".

ITXAS-GIZON BIKAÑAK

Magallanes eta Elkano

Pazifiko Itxasoa 1513'ko Iraillaren 25'an ikusi zuten lenengo aldiz, Andes mendarterko gañetik, Vasco Nuñez de Balboa eta euskaldun beste bere lagunek. Bilbao'ko Pedro de Arbolantxa'k ekarri zuten aurkitze orren berria España'ra 1514'an. Itxaso artara joateko bidea billatzen saiatu ziran bat baño geiago.

Baña arkitze ori Hernando de Magallanes'eri tokatu zitzaion. Sevilla'tik irten zuen 1519'garrenge Abustuaren 10'an. Berarekin zijoan Juan Sebastian de Elkano, 31 euskaldunekin. Guztira 237 gizon zijoazen bost ontzi auetan: Santiago, San Antonio, La Concepción, La Trinidad eta La Victoria.

Iru urte iraun zuan ibil-aldiak. Patagonia'ren egoan aurkitu zuten bere izena daraman El Estrecho

de Magallanes. Urte bat eta bi illebeta Sevilla'tik irtenda gero, 1520'garren urteko Abenduaren 27'an eldu ziran Pazifikoko itxasora. Kañoika ospatu zuten berri ori: kañoiak Bilbao'koak ornen ziran (Plañtziatziatzi-Soraluze'koak seguru) eta polbora Ondarribia'koa.

Baña ara orduko Santiago ontzia galdu zan eta San Antonio'k, zapuztuta, alde egin zien, Iru ontzi bakarrik eldu ziran Pazifikoko'ra. Itsaso zabal artatik aurrera islas Filipinas'etara jo zuten eta an Concepcion ontzia erre, bear aria jende ez zutelako.

Ugarte aietan il zan Magallanes eta bere ordekoak, indioen eskuetan. 237 gizonek urten zuten; baña, 115 besterik ez dira gelditzen. Elkano da guztien gidari.

Bi urte Sevilla'tik irten eta gero, 1521'en Azaroaren 6'ean Islas de las Especies deritzaten ugartetan legorratzen dira eta bi ontziak, Trinidad eta Victoria, espeziak betetzen dituzte: clavo, canela eta nuez moscada.

Une aretan zalantza bat sortzen zaie, auxe: España'ra ezagun zuten bidetik itzuli, ala aurrera segi eta munduari bira osoa eman. Erabakia, aurrera joateakoa da; baña artan dabilzala Trinidad ontzia galdu dute, espeziak eta guzti.

Aurrera eta aurrera. Afrika'ko ego-muturretik (Cabo de Buena Esperanza) igaro dira. Gero, kostatik kostara, San Lucar'eraño eldu dira Irailla'ren 6'ean, urtea 1522, irteeratik iru urteetara. Munduari lenengo bira eman diote; andik 60 urteera, Drake ingelesak emango zion bigarrena.

Iraillaren 8'an, oiñutsik eta lur-jota, joan ziran Sevilla'ko Eliza Nagusira Jainkoa'ri eskerrak ematera. Elakano'rekin batera ziran Juan de Akurio kontra- maixua, 30 urtekoa eta bermiotarra, Juan de Arratia, bilbotarra 20 urtekoa, mari-erdi eta Juan de Zubileta, Barakaldokoa, txo, 18 urtekoa.

Elkano'ren eriotza

Iru urte beranduago, 1525'eko Uztaillaren 24' an, La Coruña'tik irten zuen, zazpi ontziekin, munduari bira egiteko asmoetan. Lau ontzi Elkano bereberak

prestatzen ditu Portugalete'n eta an emango dio asiera ibil-aldiari La Coruña'ra.

Andres Urdaneta, Ordizia'ko pillotua darama bere lagun; baita beste pillotu bat ere, Martin de Uriarte, eta Juan de Areizaga, apaiza. Aiekin batera Elkano beraren bi anai eta amairu euskaldun geiago.

Zazpi ontzi oietatik lau bakarrik eldu ziran Pazifikoko itxasora. Zabalgune aretan dabilzala il ziran barruan gizon asko eta aien artean Leaza, taldearen Kapitana (20-VII-1556) eta Elkano bera erabai (4-VIII-1556) bi aste beranduago.

Sakabanatu ziran ontziak eta amar urtez ibilli ziran basterrik baster. Moluka ugarteetara eldu zan Elkano'ren ontzia, Toribia Alonso de Salazar, enkarterrikoa, buru zuela. Onen ondorengoa, berriz, Elgoibar'ko Martin Iñiguez de Carquizano kapitana.

Gogoratu dezagun Martin de Urdaneta, ordiziarra, Moluka'ko ugarteetatik ez zan aldendu amar urte beranduago, baizik, 1535'urteko Otsaillaren 15'ean. Andik Islas de las Especies'era jo zuen España'ra etorri aurretik; azkenik Lisboa'n legorreratu zan 1535 urtearen Ekainean.

Amasei urte ondoren, Pralle Augustinotarra sartu zan Mexico'n 1552'an. Pillotu famatua pralle sartu zan; baña, ez zion itxasori laga. Konturatu, ez zata kosta-aldean jaio, Gipuzkoa'ko Goierrian baizik. Izan ere aldi aietako itxaso-egoeraren otsak kostak bakarrik ez, baita barruko mendiak ere betetzen zituan.

Orduan gertatu zana, gertau zan PYSBE'rekin ere. 1929'an, bi urte bretoinekin ibilli ondoren, gizon berriak bear ziranean Terranoba'ra joateko, Gipuzkoa'ko goierriarrak, Urdaneta bezela, izen eman zuten makallautan joateko: Lazkano, Ataun, Olaberria, Beasain, Ordizia, Zaldibi eta Naparroko gizasemeak joan ziran, makallau-arrantza berriztatzerak. Zergaitik? Kapitana, Eustakio Arrinda, lekeitiarra, Lazkano'n ezkondu zegoalako. Gizonak bear zitun Terranoba'rako sareak zaintzeko, gatza emateko, buruak mozteko, zabal-zabal arraia uzteko... Eta bertatik asi zan billatzen; baita aurkitu ere mutil gazte ederrak... 200 urte zeramazkiten euskaldunek makallautan joan gabe eta nundik asiko eta Goierriko base-rietatik asi ziran. Danak ez ziran kostakoak.

Urdaneta eta Legazpi

Andres Urdaneta, Ordizia'ko pillotua, Elkano'rekin irten zuan munduari bira bigarren aldiz emateko asmotan; baña, asmoa ustel gertatu zan, Elkano bera ere bide erdian il zalarik. Amar urte itxaso zabal artan ibilli ondoren, etxera biurtu zan 1536'an. Bereala Mexico'ra itzuli zan eta 16 urte beranduago Pralle Agustino sartu zan 1552'an.

Andik 7 urteetara, Felipe II'garrenak, España'ko erregeak, ontzi talde bat eratu zuan Filipinetako Ugartera. (Isla Filipinas izena Felipe II'garrenak eman zien menderatuta gero). Urdaneta'ri dei egin zion lan orretan parte artu zezan; berak ezagutzen zitualako itxaso aiek eta ugarteak; gañera itxasoko mapak egiten jakintsua zan.

Lau ontzi ziran danetara: San Pedro, kapitan nagusiarena, San Pablo, San Juan eta San Lucas. Zuzendari nagusi Miguel Lopez de Legazpi eta Gorrotxategi, Zumarraga'koa, izendatu zuten, naiz eta itxasgizona ez izan. Berak eta Urdaneta, Ordizia'koak, biak, zuzendu zuten ontzi-taldea.

San Pedro ontzi nagusian, Martin de Ibarra, bilbotarra kapitan, eta Ontzi-maixua, zijoan eta Andres de Ibarra Alferreza, mexicotarra; Infanteriako kapitan Martin de Goiti, Andres de Mirandaola (Urdaneta'ren illoba), Felipe de Salcedo Legazpi'ren billoba, bi Aita Agustino euskaldunak... Beste ontzietan beste amar euskaldun zijoazen...

Mexico'tik irten zuten 1564'garren urteko Abenduaren 20'ean eta Cebú deritzan Filipine'tako ugartera 1565'garrengo Apirillaren 27'an eldu ziran. Ontzi-taldea Filipine'tara eramanda bete zuan bere eginbearra Urdaneta'k eta Mexico'ra ituli zan, joandako San Pedro ontzi berean. Urte orren Eikaineko lenengo egunean irten eta Acapulco'ra eldu ziran Urriaren 3'an, irten eta lau illebeta beranduago.

Legazpi gelditu zan bertan, Filipinesetako ugarte guztiak menperatu arte. Bera izan zan ugarte guztien lenego Gobernadorea. Manila uria berak eraiki zuan ugarte guztien uri nagusia lez. urtea 1570. Berak menperatu eta zibilizatutako Ugarteen buru, Guido de Labezarri gelditu zan, aren ondoren.

1575'an Labezarri'k Txina'ra enbajada bat bialdu zuen, Martin de Rada, agustino euskalduna Urdaneta'rekin joana buru zala... Urte batzuek beranduago, 1611'an, Sebastian Bizkaino euskalduna Japoi'ko Erregearen aurrera joanik zan...

Atlantiko eta Pazifiko-itxaso baztarrak, Filipinas ugarteetaraiño, guztiak ziran guren zabalak mutil euskaldunek beuren ausardia agertzeko. Jakiña da maiorazgoak etxerako ziran eta aurrekoen etxea bere osoan gorde bear zutela; baña, ondorengo semeak munduko zabalgunek eurentzako eskaiñiak zeuzkatela... Eta alaxe ibilli ziran ibilli itxaso guztietan... Euskalerria, barku-olaz beteta zeuzkan beure kosta guztiak eta ez zan ontzirik falta asmo ausartenak betetzeko...

Bete zituzten sinistu eziñezko ekintzak, baña, idazten murriz izan ziran beti: "Largos en facellas y cortos en contallas" erdaldun esaerak dionez.

Gai oneri buruz, gaia ugaria da: itxasoak euskaldun ausartez beteta daude eta euren billa luzatu ezin. Au ez da euskaldun ekintzeen istoria zeea, edestigioia, baizik. Eta une onetan emango diogu gai oneri amaiera.

Arrinda'tar Anes

GOIZALDIA

Gau ametsak ba doaz
lo larrien artean
eskutu-zulora:
argi izpia dator
itxaso barrenetik
mendi tontorrera.

Eguzkia asten da
goi aldean zabaltzen
urrezko dizdiraz;
ta aidean egaz doa
lurrak poztueraziz
goizeko argiaz.

Paulin